

autem *Exaudi nos* dicta ante viatici administrationem, iterum cum reliquis ante extremam Unctionem recitanda est. Item *Confiteor* tam ante extremæ Unctionis quam viatici administrationem dicendum est (1).

5. In casu necessitatis ss. Viaticum administrandum est, sicut dictum est n. 191 ad 8; et deinde omissis etiam precibus, quæ post datum viaticum dicuntur, extrema unctio, ut dictum est n. 205, immediate administrari debet.

DE CASU QUO PLURIBUS SIMUL INFIRMIS EXTREMA
ADMINISTRANDA SUNT SACRAMENTA.

209. De hoc casu, quo pluribus simul infirmis sacramenta viatici et extremæ unctionis sunt administranda, ut in morbis contagiosis et in nosocomiis sæpius contingere potest, rituale nihil præscribit. Sicut autem S. R. Congregatio (2), quando Episcopi ritum consecrationis seu benedictionis in pontificali pro uno tantum præscriptum, exercere debent pro pluribus, regulam certam præscribit desumendam ex eodem pontificali in collatione ordinum pro pluribus; ita videlicet ut psalmi et preces recitandæ, quæ cum actionibus non junguntur, semel et respective in plurali dicantur, actiones vero cum adjunctis formulis super singulis reiterentur: sic etiam hic dicendum non est, illicitum esse, quod rituale quoad baptismi administrationem permittit; sed contra, regulam pro baptismo plurium inservire posse, dum extrema sacramenta pluribus sunt administranda; ita ut in Viatici administratione preces semel tantum dicantur, et unicuique sub respectiva forma sacra Eucharistia præbeatur, prout fit in ecclesia, dum pluribus simul sacra communio distribuitur; et pro extrema unctione preces ante et post unctiones semel recitentur, unicuique autem crux osculanda porrigatur, et

(1) S. C. Indulg. 5 Feb. 1841, n. 506, 6.

(2) 11 Mart. 1820, n. 4415-4564, 1.

unctiones cum formis super singulis repetantur; item preces et orationes post viatici et extremæ unctionis administrationem recitentur in plurali, saltem si commode fieri possit; alias enim sufficit, easdem in singulari numero pronuntiare, quia singulariter dicta de unoquoque seorsum sumpta etiam intelliguntur.

De Visitatione et Cura Infirmorum.

210. An infirmi sunt visitandi, quando, quoties, et quanam præcipue?

R. 1. Affirmative; et procul dubio parochus ejusque vicarii ad hoc sub gravi tenentur obligatione resultante ex præcepto ecclesiæ, uti omnia ritualia id præcipiunt tamquam principalem muneris pastoralis partem, ex gravi necessitate infirmi, atque ex sustentationis stipendio, quod non tantum pro cura in vita parochianorum, sed etiam amplius in eorumdem morte recipiunt (1). Quod si, ait rituale Romanum, parochus legitime impeditus, infirmorum, ut quando » plures sunt, visitationi interdum vacare non potest; id » præstandum curabit per alios sacerdotes, si quos habet » in parochia sua, aut saltem per laicos homines pios et » christiana charitate præditos. »

2. Visitandi sunt non tantum dum parochus vocatur, sed, ut ait rituale Romanum, « cum primum noverit, quempiam » ex fidelibus curæ suæ commissis ægrotare, non expectabit, ut ad eum vocetur, sed ultro ad illum accedat » etiamsi morbus periculosus non fuerit: tum quia nihil ita confert ad lucrandos parochianorum animos, quam infirmorum visitatio modo debito facta; tum quia hæc ipsa valde utilis esse potest morbi tempore, quo cessantibus passioni-

(1) Vid. Catalanus in Rit. Rom. tit. 5, c. 2, § 19, n. 2.

bus, infirmi ejusque amici et domestici melius dispositi sunt ad parochum excipiendum eumque audiendum. Præcipue tamen visitandi sunt, cum morbus gravior fuerit.

3. Visitandi sunt « non semel tantum, sed sæpius, quatenus opus fuerit. » Adeoque frequenter et etiam in dies, si fieri possit, uti zelosi sacerdotes facere solent. Error non tolerandus est, parochum officio functum esse erga infirmos, dum illis ultima sacramenta ministravit. Si tamen infirmus sit amens, phreneticus aut usu rationis destitutus, visitationes rariores esse possunt.

4. Præcipue visitandi sunt : 1° pauperes qui humanis auxiliis destituti, benigni ac providi pastoris charitatem et operam requirunt; quibus ipse de suo, prout debet, et si facultas non suppetat, per aliorum eleemosynas succurret : 2° peccatores et spiritualiter ægri seu tentati, ut in viam salutis dirigantur; 3° graviores infirmi, præcipue in articulo mortis; 4° cæteris paribus omnes æque visitandi sunt, sine acceptione personarum.

211. Quænam parochi servanda sunt, ne huic suo officio desit?

R. Omnem curam adhibere tenetur, ut notitia infirmorum sibi præbeatur : quapropter præscribit rituale Romanum : 1° ut hortetur parochiales suos, ut ipsum admoneant, cum aliquem in parochia sua ægotare contigerit, præcipue si morbus gravior fuerit : 2° ut ingravescente morbo etiam domesticos infirmi admoneat, ut ipsum accersant : 3° ut, præsertim in amplis parochiis, ægotorum catalogum habeat, ut cujusque statum et conditionem cognoscat, eorumque memoriam facilius retinere, et illis opportune subvenire possit.

212. Quo ordine et modo visitationes sunt instituendæ?

R. Sacerdos infirmi cubiculum ingressus, primum dicit : *Pax huic domui* etc. mox infirmum, lectum ejus et cubiculum aspergit aqua benedicta dicens : *Asperges me* etc. deinde erga infirmum officium suum præstat; quo præstito, vel antequam discedat, dicere potest super infirmum preces in rituali pro visitatione infirmorum positas. Discedens infirmum manu benedicit, dicens : *Benedictio Dei omnipotentis* etc.

et deinde eum iterum aspergit aqua benedicta. Baruffaldus (1) notat, sacerdotem primum moderate posse salutare ægrum et circumstantes, et tum dicere : *Pax huic domui*. Preces arbitrio sacerdotis dici vel omitti possunt, prout tempus et ægotorum conditio ferunt, et quando super plures infirmos in eodem loco fiunt, in plurali dicuntur. Rituale hunc ordinem et modum visitationum præscribens, inter graves et leves infirmitates non distinguit; adeoque in quacumque visitatione laudabiliter servantur : valde autem convenit, ut servantur pro infirmis periculose decumbentibus, et qui ultima sacramenta susceperunt.

213. Quænam notanda sunt circa visitationem infirmorum?

R. 1. Ut sacerdos ad eos accedat affectu vere paterno vultuque ad benignitatem et commiserationem composito : non statim loquatur de periculo et sacramentorum susceptione, sed blandis verbis exquirat, quomodo ægotus se habeat, a quo tempore ægotet, quibus remediis sit usus, etc. Postmodum sermonem suaviter misceat de miseriis humanis, et inde occasionem capiat colloquendi de iis, quæ ministerium suum præscribit.

2. Ut « ægrotos visitans ea, qua sacerdotes Domini decet, » honestate et gravitate se habeat; ut non ægris solum sed » sibi et domesticis verbo et exemplo prosit ad salutem. » Hæc honestas et gravitas requirunt, ut sacerdos ab esculentis et potulentis aliisque vanis, jocosis et inutilibus rebus ac colloquiis abstineat; ut ab omni avaritiæ specie caveat; et præcipue ut sedulo vitet omnem malam suspicionem circa personas alterius sexus, ad has solus non accedat, uti omnino consultum est, saltem numquam solus sit cum sola, et si confessionem excipiat, semper cubiculi janua pateat, ut dictum est n. 169. Honestas tamen et gravitas, præcipue in prima visitatione, charitati, urbanitati et affabilitati christianæ conjunctæ esse debent, ut sacerdos animum infirmi lucretur, facilioremque ad eum accessum habeat.

(1) Tit. 30, n. 61.

3. Ut sacerdos « in primis spiritualem ægrotantium curam » suscipiat, omnemque diligentiam in eo ponat, ut in viam » salutis eos dirigat, atque a diabolicis insidiis salutarium » adjumentorum præsidio defendat ac tueatur. » Quapropter diligenter et prudenter inquirere debet, quo morbo anima laboret, et quibus potissimum tentationibus aut pravis opinionibus æger sit subjectus, quæ ejus natura, defectus ac passiones, ut apta remedia prudenter adhibeat (1). Hinc sacerdos, dum primum ad infirmum vocatur, laudabiliter colligit omnia, quæ ad eundem spectant; et si illum non cognoscat, prudenter inquit de ejus morbo, statu, moribus et vita, de peracta confessione, etc., item an ipsum vocari jusserit, vel saltem vocatum sciat.

4. Ne unus et idem sacerdos, aliis exclusis, eundem semper infirmum visitet; sed si plures in eodem loco habeantur sacerdotes, ut vel alternatim illum visitent, vel saltem alius aliquando ad eum accedat; et si solus sit parochus, sacerdos extraneus interdum ad infirmum mittatur, ut ei detur occasio, reparandi confessionem sacrilegam, si hæc forte apud confessarium ordinarium et notum facta fuerit.

5. Ne visitationes ordinariæ nimis protrahantur.

6. Sacerdoti curæ sit, ut ab infirmi cubiculo periculosa objecta removeantur, et personæ, quæ aliquo modo occasionem peccati præbere possunt, ad eum nullatenus accedant; item ne memoret personas impure dilectas, odio habitas, aut a quibus læsus fuit; neque loquatur de litibus, filiis, bonis, aliisque similibus, nisi necessitas urgeat; et si de his infirmus loquatur, sacerdos sermonem ad alia convertat.

7. Sacerdos curet, ut imagines Crucifixi, B. Mariæ Virginis et sancti, quem æger præcipue veneratur, ob oculos ejus apponantur; item ut adsit vasculum aquæ benedictæ, qua frequenter aspergatur.

8. Infirmum consoletur tum verbis et exemplis, tum dicendo se pro eo in missa aliisque precibus oraturum, curaturumque,

(1) Remedia videri possunt apud s. Alph. de Ligorio in praxi confessorum n. 237, etc.

ut alii itidem pro eo faciant : item eum excitet, confortet et adhortetur.

214. Quæ notanda sunt circa adhortationes?

R. 1° Ut opportune et discrete suggerantur, ne ægroto molestiam sed levamen afferant; 2° ut sacerdos accedat ita paratus, ut in promptu habeat argumenta ad persuadendum apta ac præsertim sanctorum exempla, quæ plurimum valent : 3° non semper eadem dicantur, sed varia pro varia qualitate et statu infirmi; dicantur doctis pauca et gravia, rudibus communia, devotis et parvulis suavia, peccatoribus consolatoria, excitatoria, manifesta; item alia ante confessionem, alia post ultima sacramenta, alia in agonia : 4° sermo sit familiaris, candidus et non affectatus, brevis et sæpius interruptus, ut infirmus dicta meditari valeat : 5° sonus sit non altus, nec clamorosus, nec durus, et si minæ et increpationes requirantur, blandis sermonibus mulceantur : 6° sermo sæpius dirigi potest ad circumstantes de miseriis vitæ, vanitate sæculi, etc.

215. Ad quæ sacerdos infirmum adhortari debet?

R. 1. « Ut omnem spem suam in Deo ponat, peccatorum » suorum pœniteat, divinam misericordiam imploret, et » infirmitatis pœnas, tanquam paternam Dei visitationem, » patienter ferat, et ad salutem suam provenisse credat, ut » vitam moresque suos melius instituat »; 2° ad crebro eliciendos actus fidei, spei, charitatis, contritionis, patientiæ aliarumque virtutum : 3° ad frequenter, prout ejus conditio feret, orandum et meditandum, atque invocandum patrocinium B. Mariæ Virginis aliorumque sanctorum, saltem per orationes jaculatorias et pia suspiria : in quem finem etiam proponet aliquas breves orationes et pias mentis ad Deum exercitationes; item passionis Domini nostri meditationem, sanctorum martyria et exempla, ac cœlestis gloriæ beatitudinem; religiosis et doctis etiam versiculos e psalmis, rudibus autem orationem dominicam, salutationem angelicam, symbolum fidei, et præsertim invocationem ss. nominum Jesu, Mariæ, Joseph, etc. : 4° ad exercenda bona opera, quorum capax est, elargiendas eleemosynas, curandum ut preces et

missæ pro ipso fiant, bene tamen cavendo proprii lucri commodum, et onus in se non suscipiendo, nisi infirmus propria sponte petierit, quo casu stipendia recusare non debet : 5° ne pro salute corporali aliquid adhibeat, quod in detrimentum animæ convertatur : 6° De confessione vide infra quæst. seq.

Si morbus gravior vel periculosus fuerit, hortabitur, ut dum integra mente est, rem suam omnem recte constituat; si quid habeat alienum, restituat; debita solvat, vel curet solvi, aut saltem cautionem præbeat; pacem stabiliat, inimicis reconcilietur; testamentum juste faciat, ne quæ inter hæredes discordia oriatur, et ad refrigerium animæ suæ pro facultatibus, quod in Domino placuerit, disponat : hæc autem suggerendo, omnis avaritiæ nota caveatur (1).

Ubi periculum imminet, quod ipsi infirmi ut plurimum ignorant, sacerdoti incumbit, si alius non faciat, veritatem infirmo revelare, et statum periculosum indicare (2); atque
 « monebit infirmum, ne dæmonum astutia, neque medicorum
 » pollicitationibus, neque propinquorum aut amicorum blanditiis se ullo modo decipi sinat; quo minus ea, quæ ad
 » animæ salutem pertinent, opportune procuret, et qua par
 » est devotione et celeritate sancta sacramenta dum sana
 » mens est, integrique sensus, religiose suscipiat, citra
 » fallacem illam ac perniciosam procrastinationem, quæ plurimos ad æterna supplicia perduxit, indiesque fallente
 » diabolo perducit. Quod fieri potest, hoc vel simili modo infirmum alloquendo : amice mi, licet tua sanitas non sit desperata in periculo tamen est; ideoque optimum est, ut quanto citius potes, ultima sacramenta accipias; nam Christus in pristinam te restituet sanitatem, si hoc æternæ salutis expedierit; si tamen moriendum sit, gratiis valde indiges, et per sacramenta gratiæ copiosæ in te effundentur quibus brevi ad cœlestem patriam pervenies (3).

(1) Vid. Catalanus in Rit. Rom. tit. 5, cap. 4, § 4 et 16.

(2) Baruffaldus tit. 30, n. 31.

(3) S. Alph. de Lig. in praxi confessar. n. 268.

Susceptis ultimis sacramentis, infirmum adhortari perget ad omnia, quæ supra dicta sunt, præcipue ad patientiam, perseverantiam, resignationem, orationes, actus fidei, etc. item ad iteratam confessionem, si opus sit, et s. communionem.

Convalescentes hortabitur, ut ante omnia ad ecclesiam veniant, Deo gratias agant, peccata rite confiteantur, si forte confessio ex causa necessitatis imperfecta vel non materialiter integra fuerit, sacram communionem pie suscipiant, ac deinceps meliorem vitæ disciplinam teneant.

216. Quæ notanda sunt circa confessionem infirmorum?

R. 1. Quamvis decreta (1), quibus cavetur, ne medici ultra tertiam vicem ægrotos visitent, nisi sint confessi, in Belgio aliisque regionibus usu recepta non sint, vel obligare desierint (2); gravis equidem ex jure naturali medicis incumbit obligatio, ægrotos in morbis periculosis tempestive monendi. Quapropter oportet, ut parochus medicis et chirurgis sæpius exponat obligationem, quæ illis incumbit, monendi tum parochum de infirmorum statu et periculo, tum ipsos infirmos, ut Ecclesiæ sacramenta tempestive, sacramentum vero pœnitentiæ etiam ab initio ægritudinis percipiant.

2. Ex hac tamen medicorum obligatione parochus a sua cura minime liberatur, cum ipse et non medicus stet pro animabus sibi concreditis. Cognoscens igitur infirmitatem esse mortalem (hujus scientiam etiam clam, si aliter fieri nequeat, a medico sibi procurando), infirmum ad confessionem inducere debet, licet necdum proximum adsit periculum; non tamen ordinarie in prima visitatione, nisi urgeat necessitas, et semper qua par est prudentia et charitate; scilicet, in primis non loquendo de confessione, sed benigne interrogando, quomodo valeat, quæ causa morbi, quanti ejus dolores; inde hortando, ut se Dei voluntati resignet,

(1) Concilium Later. 4, cap. 22. *Cum infirmitas corporalis*; S. Pius V. Constit. *Super gregem Dominicum* anno 1506; Benedictus XIII in conc. Rom. 1725, tit. 32, c. 1.

(2) S. Alph. de Lig. lib. 6, n. 664.

et dolores in peccatorum satisfactionem patienter ferat; et sic paulatim, qua par est prudentia, interrogando tempus, a quo confessus est; ac eodem tempore sensim efficiendo, ut ægrotus suæ infirmitatis periculum agnoscat; et tandem dicendo sapientis esse providere futura, occasionem sumet, eum hortandi ad confessionem, dum mens valet, simul proponendo, quod corporis saluti, si animæ expedierit, sit profutura. Si ægrotus dilationem quærat, et periculum mortis, lethargi vel delirii imminens non sit, ei indulgere potest ad breve tempus determinatum, puta vespertinum, in diem crastinum: si autem imminens sit periculum, dilationem admittere nequit; sed ipsum cum s. Augustino admonere debet, quod Deus non promiserit peccatores expectare, sed tantum parcere eis, si pœnitentiam agant: *crastinum non promisit, fortasse dabit, fortasse non dabit* (1). Quod si infirmus nec sic adduci possit, sacerdos eum non deserat; et amicorum et domesticorum consiliis eum adduci curet: et si necdum velit, tunc non omnino desperanda res est, ait rituale, sed quamdiu vivit, repetendæ sunt frequentes, variæ et efficaces sacerdotum et aliorum piorum hominum exhortationes; proponendaque æterna salutis damna et sempiternæ mortis supplicia; ostendendaque immensa Dei misericordia, eum ad pœnitentiam provocantis, ad ignoscendum paratissimi. Infirmus etiam commendandus est precibus fidelium et præsertim communitatum religiosarum aliarumque personarum devotarum; adhibendæ sunt quoque ferventes ad Deum preces a sacerdote aliisque adstantibus, qui flexis genibus coram eo orent, ita ut ab eo videantur et audiantur. Si mors instet, et non moveatur, sacerdos personam infirmi induat, ejus nomine Deum orando pro remissione peccatorum, eliciendo actus contritionis, fidei, etc. ut modo det signum contritionis, in ultimo instante absolvatur.

3. Dum infirmus consentit in confessionem; si fieri possit, semper relinquendus est libertati alteri confitendi, et etiam rogandus, an alteri confiteri velit. Confessarius eum audire

(1) Ita S. Alph. de Lig. in praxi confess. n. 231 et 232.

tenetur etiamsi totius vitæ peccata confiteri velit, et curare ut ultima confessio bene fiat, cum vehementi contritione, firmo proposito et integritate qua potest. Infirmum hortari debet, ut veraciter et integre confiteatur, dicendo quod nunc omnes defectus commissos emendare possit, et etiam interrogando de præcedentibus confessionibus, de peccatis forte voluntarie omissis, etc. Præterea infirmus adjuvandus est in enarrandis peccatis, in eliciendis actibus contritionis, fidei, etc. Et tandem parva pœnitentia est imponenda, quam infirmus præsentem confessario statim impleat, indicendo tantum justam pœnitentiam opportuno tempore, si convalescit, peragendam (1).

4. Dum sacerdos post factam confessionem, infirmum visitat, etiamsi ejus confessionem non exceperit, prudenter eundem iterato interrogat, an nihil supersit, quod conscientiam angit, an perduret bona conscientie dispositio, sed semper industrie et numquam aliis audientibus, ne præ verecundia veritatem dicere non audeat.

5. Tempore agonie, dum infirmus adhuc sensibus viget, absolutionem pluries ei conferre post brevem reconciliationem juvabit, ut ita ille circa statum gratie magis securus reddatur, si forsitan præteritæ confessiones invalidæ fuerint; aut saltem gratie augmentum recipiat, nec non purgatorii pœnæ ei minuantur; et si forte ex tentatione in peccatum incidat, statim absolvatur (2).

MODUS JUVANDI MORIENTES.

217. Ingravescente morbo, parochus infirmum frequentius visitabit, et ad salutem diligenter juvare non desinet; monebitque domesticos, ut instante periculo confestim voce-

(1) Rit. Rom. in ordine minist. sacram. pœnit. in fine.

(2) S. Alph. de Lig. in praxi confess. n. 276 ad 11.

tur, ut in tempore præsto sit morienti, tametsi ad aliud subinde non esset, quam ut commendationis animæ preces persolveret (1).

Si periculum immineat, statim commendationis animæ officium inchoabit; sed si tempus suppetat, et pro conditione personæ ita expediat, sequentia pietatis obsequia præstare poterit: 1° Si infirmus indulgentiam consequi possit, eam illi in mentem reducat, et proponat quid ad eam consequendam agere debeat, præsertim ut contrito corde ss. nomen Jesu semel vel sæpius invocet. Sic Sixtus V et Benedictus XIII universis Christi fidelibus... qui sanctissimum nomen Jesu et Mariæ devote invocaverint, indulgentiam viginti quinque dierum concesserunt. Iis verò, qui præfata agere consueverint, si in articulo mortis constituti, et ore, vel si non potuerint, saltem corde ss. nomen Jesu invocaverint, insuper plenariam indulgentiam adjecerunt. Quas indulgentias Clemens XIII Apostolica auctoritate confirmavit (2). 2° Hortetur infirmum, ut eliciat actus fidei, spei, charitatis, contritionis, aliarumque virtutum, uti in rituali habetur, eos breviter proponendo, ut infirmus eosdem in corde saltem eliciat, vel ad interrogationes per affirmationes respondeat. 3° Hortetur eum, ut ore vel saltem corde per intervalla dicat breves orationes, quæ in rituali præscribuntur, quas aliasque similes sacerdos infirmo vulgari vel latino sermone pro captu personæ suggerere debet.

ORDO COMMENDATIONIS ANIMÆ.

218. Sub commendatione animæ comprehenduntur breves litanie cum sequentibus orationibus, quæ incipiuntur *Proficiscere*, uti habentur in breviario et rituali. Quoad hanc inquirendum.

(1) Vid. Acta s. Sedis, 1878, vol. XI, fol. 189-196.

(2) S. C. Indulg. 5 Sept. 1759, n. 243.

Quandonam animæ commendatio est recitanda, 2° a quo, 3° quo sermone, et 4° quo ritu et ordine?

R. 1. Litanie recitari possunt, licet mors non ita immineat, sequentes autem orationes *Proficiscere* etc. dicendæ tantum sunt, cum in agone sui exitus anima anxietur, seu dum tempus expirandi instat: quod extremum vitæ tempus profecto difficile est judicare, cum peritissimi medici in hoc sæpe hallucinentur. Quapropter sacerdos non præceps esse debet, sed caute admodum progredi ad præfatas recitandas orationes, eo magis, quod in oratione *Proficiscere* denuntietur animæ, ut corpus deserat: quod in minus fortibus talem ingenerare potest tremorem, ut eos, si non sint, in mortis articulo constituat, ac mortem ipsam acceleret. Si igitur recitatis litanis, infirmus verisimiliter non judicetur in ipsa agonia constitutus, sacerdos, vel easdem litanias repetere, vel illas B. Mariæ Virginis, aliasve pias orationes consulto dicere potest; seu satius est, si infirmus sit compos mentis, occupari in virtutum actibus et salutis monitis (1).

2. Commendatio animæ recitari potest non tantum a parrocho, sed etiam a quocumque sacerdote sine commissione; ideoque in breviario apponitur, ut quilibet in necessitate eam ad manum habeat (2). Et putamus, ait Cavalieri, in defectu sacerdotis, etiam ab aliis morienti tantæ charitatis officium præstari posse et debere (3).

3. Videtur legenda solo sermone latino; nam rituale Romanum aliud non exprimit nec permittit, cum tamen ubique notet, quæ in vulgari sermone dicere expediat. Si in quibusdam libellis lingua vulgari imprimatur, hoc laicis, in defectu sacerdotis, usui esse potest.

4. Fit hoc ritu et ordine: sacerdos juxta rituale Romanum clericum saltem unum, si potest, secum habeat, qui deferat aquam benedictam, superpelliceum et stolam violaceam. In defectu clerici vel ministri ipse superpelliceum et stolam

(1) Cavalieri tom. 3, decr. 244, n. 18.

(2) Gavantus in brev. s. 9, c. 5, n. 1.

(3) Tom. 3, decr. 244, n. 32 et decr. 245, n. 2.